

Gepubliceerd 1 april 2023

[Link Facebook](#)

ONDERWIJSVERZUILING

Enige tijd geleden plaatsten we in onze rubriek Bevelands Heem een foto van een lachende non voor het raam van een schoolgebouw. Nu een beeld dat we niet meer tegen komen. Maar tot in de jaren tachtig was het binnen de roomskatholieke kerk gebruikelijk dat in Nederland vrouwen in het klooster intraden.

Vaak was het een eer als in de kinderrijke katholieke gezinnen dochters intraden in een klooster. Men kreeg dan een kloosternaam, een nieuwe identiteit en een leven gewijd aan God. Als regel werd de naam van een heilige gekozen met wie men zich verwant voelde. Het meest bekende van nu is de naam die de Paus aanneemt als hij gekozen wordt.

Ook in Zeeland zijn een aantal kloosters geweest. Ze zijn te vinden op wikipedia, al is deze lijst beslist niet volledig. Voor de Bevelanden komen we alleen van 1938 tot 1953 in Hansweert Maria-oord tegen, het zusterhuis van de Dochters van Onze Lieve Vrouwe van het Hart. Er moeten er beslist meer geweest zijn, o.a. in Goes.

In een katholieke gemeente als Hulst komen we maar liefst vijf kloosters tegen, waar in 1987 het laatste klooster werd gesloten. Na dat jaar vinden we geen kloosters meer in Zeeland, maar in Noord-Brabant staan er steeds nog een paar.

De nonnen werden vooral ingezet in zorgende taken, zoals ziekenhuizen, onderwijs en ouderzorg. Vanaf 1880 organiseerden katholieken en protestanten zich in eigen organisaties, die bekend staat als 'de verzuiling'. Eigenlijk vertrouwde men elkaar niet, om welke reden zorg en onderwijs in de 'eigen zuil' werd georganiseerd.

Met name de bekostiging leverde problemen. Dit leidde tot wat we nu noemen 'de schoolstrijd'. Naar goed Nederlands gebruik kwam er in 1917 een compromis, dat bekend staat als de 'Pacificatie van 1917'. In ruil voor algemeen kiesrecht gingen liberalen en socialisten akkoord met een systeem waardoor het bijzonder onderwijs, net als het openbaar onderwijs, door de staat gefinancierd zou worden. Een systeem zoals dat nu nog steeds bestaat, en waarbij ook andere bijzondere scholen bekostigd kunnen worden.

De foto met 'de lachende non' was van de roomskatholieke school aan de Westsingel in Goes. Rens Stobbelaar herkende deze non en schetst een beeld: "Een leuke foto van een lachende zuster Michaël kijkend uit het raam van de roomskatholieke Ulo. Het gebouw staat er nog: aan de Westsingel in Goes."

Zuster Michaël was een van de zusters Franciscanessen die het katholiek onderwijs in Goes gezicht hebben gegeven, met name het onderwijs voor meisjes. In de jaren zestig werd het gemengd onderwijs. De zusters Franciscanessen kwamen uit Etten-Leur: zo werden ze ook genoemd: de Franciscanessen van Etten-Leur.

Een Onderwijscongregatie waarvan het moederhuis in Etten-Leur was en is gevestigd. De zusters in Goes gaven leiding en les aan de katholieke kleuters in de Wijngaardstraat, aan de lagere school voor meisjes en de Huishoudschool. Ze woonden in een gemeenschap en klooster in de J.P. Coenstraat in Goes, waar ook de roomskatholieke Mariusschool voor gemengd onderwijs kwam.

In de begin jaren zestig werd niet alleen het onderwijs voor de kinderen gemengd, maar ook leerkrachten werden vrouwen en mannen naast de zusters. Op de foto zien we de Ulo aan de Westsingel. Later ging de school die inmiddels Mulo heette naar Albert Joachimikade, om tenslotte in 1968 vanwege de Mammoetwet te verhuizen en als MAVO opgenomen te worden in het roomskatholieke Willibrordcollege aan de Fruitlaan in Goes. Een aantal zusters hebben die gang meegemaakt, inmiddels al niet meer in zichtbare zusterlijke kleding, maar gewoon als burger, zoals dat werd genoemd.

Rens Stobbelaar: "Zuster Michaël was altijd een innemende en lachende zuster, zowel in de klas als daarbuiten. Mijn vader was een van de leerkrachten die in de Ulo als leek kwam werken, ook mevrouw Bitter en de heren Van Osta, Hermans, Schmidt en nog zoveel anderen. Mijn vader had er hele goeie herinneringen aan. Hij heeft daar een hele mooie tijd gehad."

Stobbelaar herinnert zich zuster Michaël als de 'Soeur Sourire avant la lettre.' De aansprektitel was doorgaan het Franse Soeur. Ze stuurde nog vele jaren een kerstkaart naar mijn ouders. Met een glimlach, net als op deze foto.

Gepubliceerd 3 april 2023

[Link Facebook](#)

Autobusdienst OVEZAND-GOES

Vanaf 20 Oct. 1925 heeft ondergeteekende F. VAN LOENHOUD, wonende te Goes, Schengestraat 28, een Autobusdienst opgericht van OVEZAND naar GOES v.v. en tusschenliggende plaatsen.

DIENSTREGELING:

9194-60

	Dagelijks:				
Vertrek Ovezand:	10,00 vm.	3,50 nm.	7,30 nm.		
„ Goes:	8,14 vm.	1,00 nm.	6,30 nm.		
	Alleen Dinsdags:				
Vertrek Ovezand:	9,00 vm.	11,00	3,00 nm.	4,15	7,30
„ Goes:	8,14 vm.	10,00	2,00 nm.	3,30	6,30
	Zondags:				
Vertrek Goes:	12,00	5,00			
„ 's-Heerenhoek:	1,00	6,00			
Retour-prijs:	Ovezand—Goes f 1,00; Kwadendamme—Goes f 0,80; 's-Gravenpolder—Goes f 0,50; 's-Heerenhoek—Goes f 1,20				
F. VAN LOENHOUD, SCHENGESTRAAT 28, GOES.					

EEN BUSLIJN IN 1925

De Heemkundige Kring De Bevelanden ontving een vraag van een zekere P. Cruca: “Onlangs kwam ik een vermelding tegen van een buslijn 1925 Goes - Ovezande v.v. opgezet door F. van Loenhoud uit de Schengestraat in Goes.”

Het is een vraag van een nazaat van deze F. van Loenhoud, of we iets meer over deze Goesenaar en zijn buslijn weten. Via onze Klankbordgroep ontvingen we van Peter Frijhoff informatie en een artikel uit de Nieuwe Zeeuwsche Courant van 20 oktober 1925.

Een zekere F. van Loenhoud uit Goes, wonende aan de Schengestraat 28 plaatst een advertentie waarin hij mededeelt dat hij een Autobusdienst opricht van 'OVEZAND naar GOES v.v. en tusschenliggende plaatsen'. De bus vetrekt dagelijks 's-morgens, 's-middags en 's-avonds uit Goes naar Ovezand en even zoveel keren weer terug.

Het is driemaal daags een rit, alleen op dinsdag voor de wekelijkse marktdag in Goes rijdt de bus een paar extra ritten. Op zondag is er ook een verbinding van Goes naar 's-Heerenhoek.

De concurrentie is hevig, want er zijn meer ondernemers die in de jaren twintig van de vorige eeuw busdiensten aanbieden. Meestal vanaf de veerdiensten richting Goes. Zeeland was nog een echt 'eilandengebied' waar men alleen met een veerdienst het andere eiland kon bereiken. Daar aangekomen was het dan lopen naar de plaats van bestemming.

De komst van de auto bracht daar verandering in. Er kwamen voertuigen om meerdere personen te vervoeren. Om die reden sprak men van de 'omnibus'. Later zou dat afgekort worden als 'bus'. In de Zierikzeesche Nieuwsbode van 19 april 1920 komen we de advertentie tegen dat sinds 1 april de auto-omnibusdienst Kortgene-Kamperland via Geersdijk en Wissenkerke is gestart.

In de Goesche Courant van 22 juni 1920 kondigde J.C. Krijger uit Goes aan dat hij een 'motor-omnibusdienst' Goes-Katsche Veer was gestart. Zijn autobusbedrijf zou later nog verder uitgroeien en zijn garage aan de Beestenmarkt is bij veel oudere inwoners in Goes nog bekend als 'feestlokatie voor bruiloften en partijen'.

Soms werd er ook aan de lokale overheid om subsidie gevraagd om een busdienst op te zetten. In het Volksblad van 23 augustus 1922 lezen we dat de N.V. Goesche Ruituig- en Automobielsmaatschappij subsidie aan de gemeenteraad Goes vraagt voor een motor-omnibusdienst Goes-Wolphaartsdijksche Veer.

Maar wie was deze Goese ondernemer F. van Loenhoud die in 1925 een busdienst naar Ovezande begint? We kunnen moeilijk aan zijn gegevens komen. Op de website 'Zeeuwen Gezocht' komen we veel naamgenoten uit Ovezande tegen. Daarbij wordt wisselend de naam Loenhoud met een 'd' en Loenhout met een 't' geschreven.

Vermoedelijk is het Franciscus van Loenhoud die op 31 maart 1885 te Ovezande is geboren als zoon van Hendrikus Gerardus Petrus van Loenhoud en Anna de Meij. Zij woonden in Ovezande en kregen een groot aantal kinderen. Franciscus was van beroep chauffeur en vestigt zich in juni 1921 vanuit Hoedekenskerke in Goes op het adres Schengestraat 28.

Vragensteller Cruca meldt ons dat het een broer is van zijn opa van moederskant Pieter Aalbrecht van Loenhoud (1895-1965). Hij was het jongste kind van Hendrikus Gerardus Petrus van Loenhoud en Anna de Meij. Volgens hem waren er in totaal twaalf kinderen.

Franciscus - roepnaam Frans - (1885-1981) woonde na zijn huwelijk op Hoedekenskerke, daarna op Kwadendamme en tenslotte in Goes. Frans was rijwielhandelaar, handelde in landbouwwerktuigen en dus ook bus-ondernemer. Hij was ook een fervent handboogschutter. Hij maakte zelf ook pijlen en Pierre Cruca kan zich nog herinneren dat hij als kind tijdens bezoek bij deze oud-oom enkele pijlen mee kreeg. Volgens hem woonde Frans toen met zijn vrouw Kaat Wouters in de Scheldestraat of Schengestraat. Dat weet hij niet meer precies, maar het moet vlakbij een kerkhof zijn geweest. Dat moet dan de roomskatholieke begraafplaats aan de Zuidvlietstraat te Goes zijn geweest.

De familie Van Loenhoud was katholiek want dochter Neeltje is later kloosterzuster geworden. Cruca stuurt een familiefoto mee waarop deze dochter in habijt staat. Verder schrijft hij dat er ook familie in het Begische Eeklo woont en daar schrijft men de naam Loenhout met een 't'.

Foto: Van links naar rechts Ma van Loenhoud, zus van Frans, de moeder en vader van Kaat Wouters, Neeltje of zuster Ewalda, Kaat Wouters en Frans van Loenhoud. Staand van links naar rechts: Jan, Jo en Wim de drie andere kinderen.

Advertentie Nieuwe Zeeuwsche Courant 20 oktober 1925.

Gepubliceerd 21 april 2023

[Link Facebook](#)

GOESIANA

Soms vinden we een stukje Bevelandse geschiedenis van heel ver weg, zoals hier in het Oostenrijkse Salzerbad. Op 14 maart 2023 werd op de Facebookpagina Rondje Goes deze foto geplaatst met de tekst: "Een vreemde (ansicht)eend in de bijt..."

Een villa in Salzerbad, Oostenrijk, met de naam 'Goesiana'... rond 1920. Een toevallige naamconnectie met Goes óf een bewuste... Als we de kaart (die waarschijnlijk uit een boekje met kaarten kwam - zie de geperforeerde rand links) omdraaien, is de uitgever "F.H. Hopster, Boekhandel, Goes". Welke Goese Sherlock lost dit raadsel op? Ansichtkaart uit de Collectie Bitter-van Opstal"

Een vaste speurder van 'weetjes over Goes' is Peter Frijhoff. Hij komt met de volgende verklaring voor deze villa Goesiana: Na de Eerste Wereldoorlog was de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije uiteengevallen en heerste met name in Oostenrijk grote armoede. Dominee Dr H. Jacquemar, leider van het Centraal Genootschap voor Inwendige Zending in Oostenrijk hield op diverse plaatsen in Nederland lezingen om de armoede onder de aandacht te brengen en geld in te zamelen.

Op 10 december 1921 hield hij in de melksalon van Bustraan aan de Oprit Grote Markt te Goes een lezing waar hij zijn plannen voor aankoop en inrichting van twee villa's voor de opvang van vluchtelingen en kinderen toelichtte. Na deze lezing werd onmiddellijk een comité opgericht dat via collectes en verkoop van kaarten snel een bedrag van bijna 750 gulden bijeenbracht.

Via het 'hoofdcmité' te Rotterdam werd 400 gulden doorgestuurd naar Oostenrijk voor de aankoop van een villa in Salzerbad, met de mededeling dat zij 'gaarne zagen dat de villa Goesiana zou worden genoemd'. Vooruitlopend op een antwoord begon men alvast aan het maken van een afbeelding van het Goese stadswapen.

Het antwoord liet niet lang op zich wachten, want al begin januari 1922 schreef dominee Jacquemar onder andere: "Met uw voorstellen gaan wij gaarne accoord en wij verheugen ons in ons 'Salzerbad' een villa 'Goesiana' te kunnen oprichten die voor ons een blijvend en zichtbaar gedenkteeken van de barmhartige hulpvaardigheid van onze broeders en zusters in Goes zal zijn. Ook zijn wij zeer verheugd over Uw denkbeeld, het stadswapen van Goes op linnen te laten schilderen en gaarne zullen wij het dan op de daarvoor bestemde plaats aanbrengen."

De kaart komt uit een boekje 'Souvenir van Goes', uitgegeven in 1924 door F.H. Hopster, waarin naast deze foto en de Oude Koepoort, nog een aantal mooie gedeelten van Goes werden vereeuwigd. Op de tweede foto zijn naam en stadswapen goed te zien.

In het christelijke dagblad 'De Zeeuw' van 7 oktober 1922 komen we een groot artikel over deze 'zendingsactie' van de Goese dominee Jacquemar tegen. De Goesche Courant van 5 mei 1923 meldt dat er in de week van 7 tot 12 mei een collecte zal worden gehouden. Ze benadrukken dat het werk 'Uit den aard van tijdelijke aard is'. En om dit 'barmhartigheidswerk' te bestendigen is te Wenen een stichting opgericht.

Vermoedelijk bestaat de villa Goesiana niet meer, althans er is op internet niets meer over te vinden. We lezen dat het Oostenrijkse dorp Salzerbad een dorp in de gemeente Kleinzell (Neder-Oostenrijk) is. Er is een gelijknamig kuuroord naast het Halbachtal. De natuurlijke pekelbron, die de basis vormt van het kuuroord. Dat was waarschijnlijk al bekend in de Romeinse tijd en wordt sinds de 17e eeuw gebruikt voor de zoutwinning.

Gepubliceerd 2 mei 2023

[Link Facebook](#)

HOF SWEEDIJCK

Een vraag die bij de Heemkundige Kring De Bevelanden binnen kwam: “Via de naam van een voormoeder kwam ik uit bij de boerderij Hof Sweedijck in Yerseke. Ik kan er echter weinig over vinden, behalve dat er in Yerseke een straat of plek is die zo heet. Vraag me af of er nog een boerderij is op die plek en of er meer informatie over de boerderij en haar bewoners te vinden is.” De vraag wordt uitgezet naar een selecte groep leden waar altijd wel een reactie uit komt. Al snel wordt een foto genoemd uit het boekje ‘Kleine monumenten Yerseke’ dat op onze eigen website is te vinden. Op het adres Grintweg 17 staat een villa waar destijds een smeedijzeren hek met de naam ‘Hof Zweedijk’ in de moderne spelling en twee gevelstenen met in de bovenste het jaartal 1798 en daaronder de tekst: “De eerste steen gelegd door Mej. Saartje Willemsen Id Den 13den Augs 1913”. Het is een restant van de vroegere boerderij op deze locatie. Nu zien we op Google maps, dat dit vervangen is door een modern hek met de naam Hof Zweedijk.

Dat brengt ons al gelijk bij de locatie van de boerderij. Deze stond in de eerste bocht aan de rechterkant van de Grintweg vanaf de Langville. Je kunt hier links de Grintweg verder op en rechtdoor de Zweedijkseweg. Grintweg 17” schrijft Rianne Nieuwenhuize van het in Yerseke gevestigde Oosterscheldemuseum.

Ze kan het weten want als kind heeft ze in de jaren zestig van de vorige eeuw vlak bij de boerderij gewoond. Naast de ouderlijke woning stond de Mosselconservenfabriek van de Leeuw Geluk. Ze kende de bewoners van Hof Sweedijck. Ze noemt de naam van de familie Verburg, die huurden de boerderij van ‘Sakke’ Willemsen. Die verkocht het spul weer aan de familie Butijn. Er volgde een ontruiming waarbij alle huisraad op het erf stond. Gelukkig konden ze terecht bij een andere boerderij.

Het was een dubbele boerderij. De schuur was halverwege afgeschut zodat het twee gedeelten waren. Aan de andere kant in de Zweedijkseweg woonde eerst Kees Westveer en later Dignis van Oeveren. Voor de fam Verburg woonde de familie Zwagemaker in deze boerderij.

Adri Haaij verwijst naar een fragment van bladzijde 472 uit het boek 1000 jaar Yerseke van W.E.P. van Ysseldijk. Hierin staat informatie over het hof Sweedijck. Deze boerderij is inmiddels verdwenen. Op de site www.topotijdreis.nl zijn diverse topografische kaarten te vinden met daarbij ook het hof Sweedijck. Verder is het Hof Sweedijck in 1832 te vinden op het minuutplan van het kadaster (met de huidige topografische achtergrond). In het Zeeuws Archief te Middelburg kun je met de kadasterviewer de geschiedenis van deze boerderij (tot de afbraak) opzoeken.

Bas Chamuleau is wat verder de geschiedenis van dit gebied in gedoken. Vanaf de achtste eeuw nam de bewoning in de kuststreek sterk toe, niet alleen met schapenhouders maar ook met handelaren, vissers, zoutzieders, etc. Allen hadden daarmee invloed op de ruimtelijke materiële omgeving van het onbedijkte schor. Het wonen op aangebrachte woonhoogte werd al spoedig als zeer beperkend gevoeld. Er was meer ruimte nodig voor uitbreiding van activiteiten zoals de groeiende behoefte aan landbouwgrond.

Uit onderzoek van het centrale deel van Zuid-Beveland is gebleken dat vóór de afsluiting door de interlokale ringdijk rond het eiland er mogelijk ongeveer 15 tot 20% van het grondoppervlak al was beschermd door lokale dijkjes.

Rond de twaalfde eeuw heeft er een ontwikkeling plaatsgevonden, op zowel bestuurlijk gebied als op de beschikbaarheid van arbeidskrachten, waarbij meer economische vooruitgang kon worden geboekt als de vroege lokale dijken met elkaar werden verbonden. De aanleg van de afsluitende ringdijk rond het eiland zal geleidelijk tot stand zijn gekomen. De gebieden met grote economische potentie zullen hiervan het eerst profiteren. Daarna volgden de minder interessante en dunbevolkte gebieden in het achterland.

Elke dijk is zodoende een afspiegeling van de maatschappelijke omstandigheden en fysieke situatie waarin ze werd aangelegd en aangepast. Binnen het studiegebied (centraal Zuid-Beveland) hebben veel lokale dijken gelegen waarvan we nu de oorsprong en locatie niet meer kennen. Sommige namen wijzen ons hierop zoals de Huisdijk, de Kosterdijk en de Weldijk bij Wemeldinge. Maar ook de veldnamen als de Heijdijk bij de Lurpseweg-Breeweg ten zuiden van Wemeldinge. De Zweedijk en Poppendijk bij Yerseke; Eversdijk en Dijkwel bij Kapelle; Edelendijk bij Kloetinge.

Het toponiem “Zweedijk” is afkomstig van één van de lokale dijken die vanaf ongeveer de negende en tiende eeuw rond de nederzetting Yerseke zijn aangelegd. Deze lokale dijkjes moesten de uitbreidende landbouwactiviteiten, op het nog onbedijkte schorgebied, beschermen om de voedselzekerheid veilig te stellen. Door de naam Zweedijk zowel in de straatnaam als de boerderij “Hof Zweedijk” is deze dijknaam bewaart gebleven (gefossiliseerd).

Omstreeks de negentiger jaren van vorige eeuw is “Hof Zweedijk” afgebroken en zijn er woningen voor in de plaats gekomen. Bas Chamuleau kan zich de boerderij nog goed herinneren die daar heeft gestaan. Er zullen zeker nog foto's van zijn. In het gemeentelijk archief van Reimerswaal zijn de tekeningen van deze boerderij nog aanwezig.

Foto uit boekje ‘Kleine monumenten Yerseke’: Het oude sierlijke smeedijzeren hek van Hof Zweedijk voor de villa op deze locatie.

Gepubliceerd 18 mei 2023

[Link Facebook](#)

MOSSELS, OESTERS EN KREEFTEN

Een artikeltje uit de Middelburgsche Courant van 15 december 1870 over visserijdiefstal op 15 mei in dat jaar in de Oosterschelde voor de Nieuwlandpolder. Het is een polder voor de kust van Krabbendijke die in de tweede helft van de twaalfde eeuw is bedijkt. De verdachten 'twee polderjongens' uit Clinge in Zeeuws-Vlaanderen. Het water in dat deel van de Oosterschelde was verpacht aan Jan Maas, Cornelis Schot en Adriaan Goedegebuure. De diefstal was enkele vissen en mosselen, waarvoor ze in hoger beroep tot acht dagen gevangenisstraf werden veroordeeld.

De afzender van deze mail was Willem Kruf uit Bergen op Zoom. Maar wat moeten we met zo'n bericht? Daarna ontvingen we de omslag van het boek 'De Meulemeester', met de onderkop 'parel onder de schaal- en schelpdierleveranciers, gedurende een 'gros' aantal jaren'. Het is de geschiedenis van een familie van oester- en mosselkwekers uit Yerseke dat ooit begon in Bergen op Zoom.

Op internet vinden we de volgende informatie over het in 2014 uitgegeven en door Gijs Asselbergs geschreven boek: "Schaal- en schelpdierenbedrijf De Meulemeester B.V. uit Yerseke heeft een boek uitgebracht over 144 jaar oester- en kreeftencultuur. Het jubileumboek gaat over het roemrijke verleden van het Zeeuwse bedrijf van Sas de Koeijer, eigenaar van De Meulemeester. In het boek is een boeiend stuk Zeeuwse visserij-geschiedenis vastgelegd." Het bedrijf is in 1870 te Bergen op Zoom opgericht door Charles de Meulemeester. Hij wordt gezien als de pionier van de oester- en kreeftencultuur in Nederland.

Onze briefschrijver Kruf heeft onder de foto van de boekomslog nog de tekst gezet: “De reden voor vertrek van De Meulemeester van Bergen op Zoom naar Yerseke”. Als verklaring hiervoor voegt hij een pagina uit het boek bij met de kop ‘Een gevaar voor de volksgezondheid’. Uit de eerste regel blijkt dat de gemeente Bergen op Zoom onder druk werd gezet om een einde te maken aan het storten van baggerspecie in de Oosterschelde. In 1906 ging het goed mis. Een week na de start van de bietencampagne komen er berichten over veel ziektegevallen onder de bevolking. De tyfus was uitgebroken. Het is een verouderde term voor een aantal besmettelijke ziekten.

In de negentiende eeuw waren er regelmatig tyfusepidemieën. De oorzaak was vaak het gebrek aan kennis over hygiëne. Darmklachten, benauwdheid en duizeligheid door gasvormige dampen waren het gevolg. De slachtoffers vielen vooral bij de arme volksklasse, die veelal met grote gezinnen in kelders woonden. Woonruimten die vochtig waren of soms zelfs onder water stonden. Ook stonden deze in de omgeving van open riolen, zogenaamde ‘stinksloten’. Nadat half negentiende eeuw meer aandacht kwam voor de hygiëne nam het aantal ziektegevallen af. Toch kwamen ziektegevallen kort na de Tweede Wereldoorlog weer voor.

In 1906 was er dus een tyfusepidemie in Bergen op Zoom. Oorzaak was het eten van besmette oesters uit de putten van De Meulemeester. De oestercultuur van dat bedrijf bestond al zo’n dertig jaar. Er werden vier redenen genoemd voor de oorzaken van de ziekteverschijnselen:

- Besmetting van het water in de haven door onhygiënische toestanden.
- Verontreiniging van de haven door het lozen van afvalwater van de suikerfabrieken.
- Gebrek aan zoet water waardoor er niet gespuid kon worden.
- Het warme weer in die periode.

Deze tyfusepidemie was de reden voor het vertrek uit Bergen op Zoom. Het bedrijf vestigde zich in Yerseke. Sinds 1870 werden daar in de Oosterschelde delen verpacht voor de mossel- en oesterkweek. Aanvankelijk waren de pachtsommen nog laag, maar al snel werden deze bedragen hoger. De vraag naar deze schelpdieren kwam vooral uit Duitsland en Engeland.

Met de komst van de stoomvaart en de Zeeuwse spoorlijn konden de producten snel geleverd worden. In de Middelburgsche Courant van 18 oktober 1877 wordt uitgebreid verslag gedaan. De meerjarige pachtcontracten werden vervangen door een jaarlijkse pacht. De oesterprijs explodeerde. In 1870 moest je voor honderd oesters vier gulden betalen. Zeven jaar later was in 1877 de prijs gestegen naar tachtig gulden voor duizend oesters. De krant meldde “Geen wonder dat de oester ten ontziet, zelfs voor niet slecht gestelde beurzen, eene onbereikbare lekkernij is geworden!”

Tegen deze achtergrond verplaatste, na de tyfusepidemie van 1906, De Meulemeester zijn bedrijf van Bergen op Zoom naar Yerseke. Hiermee verdween de oestercultuur uit deze Brabantse stad en ontwikkelde Yerseke zich tot het centrum van deze cultuur.

Foto: De oesterputten voor de kust van Bergen op Zoom in 1898 (uit het jubileumboek van De Meulemeester).

Gepubliceerd 26 mei 2023

[Link Facebook](#)

DE ERFENISSE VAN AGAER MAERTENS

Omstreeks 1630 werd de heerlijkheid Wemeldinge bestuurd door een college van schout en schepenen. Het waren mannen uit het dorp die konden lezen en schrijven, en die telkens voor een jaar werden benoemd. Hun taak was om de lieve vrede te bewaren binnen de gemeenschap. Hun belangrijkste gereedschap daarvoor was het schepenboek.

Hierin werd nauwkeurig alles opgeschreven wat vroeg of laat gedoe of gezeur zou kunnen opleveren. Denk aan erfenissen, afspraken over stukken land die werden verkocht of verpacht, de aanstelling van vogden voor 'onbejaerde' [= minderjarige] weeskinderen en zo van die dingen. En wanneer zieke mensen op het laatste moment nog een testament wilden opmaken, kwamen de schepenen daarvoor aan huis.

Op 7 november 1631 worden ze om die reden ontboden bij Agaer Maertens. Ze voelt zich 'sieck van lichaemme' en wil voor alle zekerheid haar testament laten optekenen. Agaer heet eigenlijk Agatha maar op Weumelinge zeggen ze Agaer. Ze is geboren omstreeks 1570 en overleefde twee echtgenoten, maar haar huwelijken bleven kinderloos. En ze heeft ook geen broers of zusters.

Ze is dus voor verzorging op haar oude dag afhankelijk van de goedheid van haar aangetrouwde familie. Gelukkig was ze welkom in het gezin van haar aangetrouwde neef David Mertsen. Toen tante Agaer behoeftig werd, kwam David met zijn gezin bij haar inwonen. Ze heeft dan ook besloten dat haar aangetrouwde neef na haar dood haar huis 'met sijn gevolch' [= met de hele inboedel] krijgt.

Neef David en zijn vrouw hebben een jong gezin. Hun oudste zoontje Merten Davids is op dat moment 4 jaar en hij heeft blijkbaar het hart gestolen van zijn oudtante. Agaer laat dan ook in haar testament optekenen dat 'David Mertens soone, met naeme Merten Davitsch, krijgt de somme van 50 guldens in gelde'. Zijn jonger broertje Jacob - dan een kleuter van 2 jaar - krijgt geen cent.

Maar Agaer gaat nog niet meteen dood, pas drie jaar later (eind januari 1635) is het zover. In het schepenboek duiken er rekeningen op voor haar begrafenis. Ene Arent Cornelis ontvangt 1 pond Vlaams en 18 schellingen 'ter cause van geleverde wijckelware gehaelt ende verbesicht op de begravenisse van Ager Costers S.M. [= Saliger Memorie]. Blijkbaar wilden erg veel mensen komen meefeesten op de begrafenis van Agaer.

Voor alle duidelijkheid: niemand in het dorp kreeg ooit een begrafenis op kosten van het Schepencollege. Enfin, de kosten zouden worden afgetrokken van de erfenis. Er was dus echt wel iets aan de hand. Iets wat een potentiële bedreiging vormde voor de lieve vrede in het dorp. Iets wat de schepenen een hoop slapeloze nachten bezorgde. En dat begon allemaal bij 'het sterfhuys van Agaer Maertens'.

De schepenen van Wemeldinge besluiten om na haar dood meteen een inventaris te maken van haar spullen. Dat is in die tijd niet abnormaal, het gebeurt soms meerdere keren per jaar op Wemeldinge en aanvankelijk lijkt dit ook een routinekwestie. Totdat ze in 'het sterfhuys' een 'kaste' ontdekken waarin een gigantisch fortuin zit.

De schepenen noteren nauwgezet wat ze aan 'gouden munte' tegenkomen, verstoep in 'diversche burssen ende sackens ende lappen': 19 roosenobels, 1 heindricksnobel, 1 Vlaemse nobel, 11 dubbele Spaanse pistoletten, 6 dubbele ducaten, 27 albertijnnen ende rijders, 3 Jacobisen, 8 Inckele ducaten, 6 Angelotten, 6 goudt guldens, 5 setelaers ende lijsbetten [met de beeltenis van Elizabeth I van Engeland], 3 gelderse rijers, 3 franse Croonen, 1 halve poortengalors en 2 gout guldens.

Alles samen hebben de munten een waarde van omgerekend 120 Vlaamse ponden en 10 schellingen, de meest gebruikte munteenheid van die tijd. Van dat bedrag kun je een paar flinke stukken vruchtbare landbouwgrond of een groot huis kopen. En dan zijn er ook nog de zilveren munten die samen tientallen Vlaamse ponden waard zijn.

Het verhaal over de vondst van honderden Vlaamse ponden in de kasse [= kast] van Agaer Maertens gaat als een lopend vuurtje over de Bevelandse eilanden. Iedereen begint zich af te vragen of hij misschien een verre bloedverwant zou kunnen zijn van Agaer of van haar man S.M. [Saliger Memorie]. Ouden van dagen worden verzocht in hun geheugen te gaan graven. Hoe zat het nu precies met het voorgeslacht?

Al snel krijgen de schepenen van Wemeldinge ook een verhaal te horen wat ze liever niet hadden gehoord. Claes Leijnsen S.M., de laatste en langst levende echtgenoot van Agaer, zou naast de pot hebben gepiest. Hij zou een minnares gehad hebben en uit die verhouding zou een zoon geboren zijn die bekend staat als Cornelis van Hansweert. Het verhaal is een potentiële bom onder de samenleving.

Want hoe bewijs je zoveel jaar na datum dat die Cornelis inderdaad de biologische zoon is van Claes Leijnsen? En veel erger nog: mocht hij aanspraak maken op de helft van het fortuin dan zullen alle andere erfgenamen eeuwig blijven zeuren over de vraag of hij nu wel of niet de echte zoon is van Claes Leijnsen S.M. Omdat het om heel veel geld gaat. En dat geeft altijd gedonder.

De schepenen besluiten tot een noodverordening. Ze schrijven in het schepenboek een speciale verklaring gericht aan Cornelis van Hansweert die er kort gezegd op neerkomt dat hij niet moet denken dat hij zomaar naar Wemeldinge kan komen om de helft van de erfenis op te eisen. Want hij woont hier niet. Als hij aanspraak wil maken dan moet hij eerst naar het gerecht van Kruiningen om te bewijzen wie hij is.

De schepenen willen namelijk persoonlijk niet verantwoordelijk zijn voor het toewijzen van de erfenis aan een bastaardzoon. Ze moeten nog langer meedraaien in het dorp en ze kunnen zich in hun eigen gemeenschap geen vijanden veroorloven. Onder het mom van 'wij zijn niet bevoegd om te beslissen voor iemand uit een andere heerlijkheid' laten ze dus hun collega's in Kruiningen de zaak oplossen.

Hoe meer geld uit de erfenis bij inwoners uit Wemeldinge terecht komt, hoe beter dit is voor de lieve vrede aldaar. Om nog een paar extra schellingen voor de erfgenamen op te halen, volgt ook nog een openbare verkoping van de inboedel van Agaer Maertens. Het gaat om 5 potten, rommelinghe, 2 paer muijlen, 1 pintken, 1 platte crage, 3 mudtsen, 7 hemden, 4 lijnwaeden [= linnen hemden] en 6 kossacken.

Ruim een maand na de begrafenis hebben de schepenen al een lijst van 46 wettelijke erfgenamen. De ouden van dagen uit de streek zijn geconsulteerd en hebben naar eer en geweten verklaard hoe het nu precies zat. Namelijk zo: Agaer Maertens was er ene van Maerten de Coster en die had ook nog een zuster. Haar nog levende nakomelingen moeten samen een kwart van het fortuin verdelen.

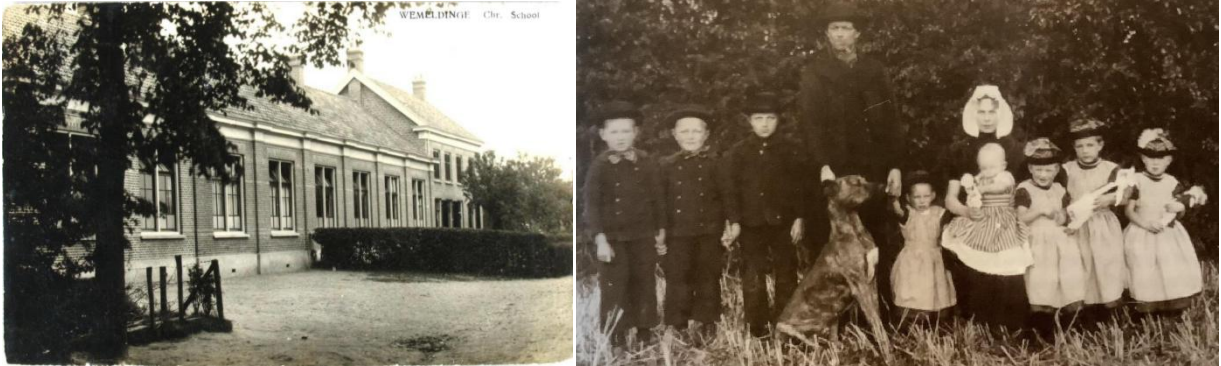
En dan zijn er de nakomelingen van de kant van Agaer Maerten's moeder. Zij was er ene van Foort Jansen de Backer en die waren met nog 2 broers en 1 zuster. Ook zij moeten als groep een kwart van het fortuin verdelen. Bij het voorgeslacht van Claes Leijnsen ligt het anders want hij had - in tegenstelling tot zijn vrouw - wél een broer en een zuster. Die moeten dus elk een kwart van het fortuin verdelen onder hun nog levende nageslacht.

Van de bastaardzoon Cornelis van Hansweert wordt verder niets meer vernomen. En daarmee is de maatschappelijke vrede binnen de heerlijkheid van Wemeldinge weer voor een tijdje veilig gesteld.

Foto: Wemeldinge 100 jaar later. De Dorpsstraat in de achttiende eeuw. Een tekening van J. Gardenier Visscher in het archief van het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen.

Gepubliceerd 28 mei 2023

[Link Facebook](#)

SCHOOLREIS UIT WEMELDINGE

In De Wete, het tijdschrift van de Heemkundige Kring Walcheren van april 2023 komen we een artikel tegen over een schoolreis. Het is een opstel van Adriaan Ruissen (1885-1978) uit Wemeldinge. Hij maakte in juli 1896 als elfjarige een schoolreisje met zijn schoolklas van de lagere school uit Wemeldinge.

Een kort verhaal van dit schoolreisje heeft ook al gestaan in 'de Spuije', het tijdschrift van de Heemkundige Kring De Bevelanden van de zomer van 1999. Het is ook gepubliceerd op deze Facebookpagina van 5 augustus 2017. Maar nu naar het verhaal in De Wete, waarbij we nog wat extra informatie hebben gevonden.

Het reisje ging naar Middelburg en Vlissingen, en Arjaan schreef daar een uitvoerig opstel opstel over. Tachtig jaar later werd het eind zeventiger jaren van de vorige eeuw gevonden in zijn nalatenschap die in handen was gekomen van zijn achternicht Mieke de Visser-Meulbroek uit Ritthem.

Arjaan was tijdens zijn werkzame leven parlevinker geweest, een beroep dat door meer mensen uit Wemeldinge werd uitgevoerd op het Kanaal door Zuid-Beveland. Hij bleef zijn hele leven omgehuwd. Er waren nog geen auto's en autobussen. Veel vervoer ging over het water per schip. Sinds 1868 kon je met de trein naar Goes en in 1872 werd de spoorlijn verlengd naar Vlissingen.

Op de website 'Zeeuwen Gezocht' vinden we de geboorteakte van Arjaan. Op 17 februari 1885 is hij te Wemeldinge geboren als Adriaan Ruissen, zoon van Jacobus Ruissen en Geertruida Tolhoek. In het gezin zijn meer kinderen, maar voor dit artikel hebben we dit niet verder onderzocht.

Wel wordt er op 5 maart 1900 een broertje geboren die de naam Jacob Janus Ruissen krijgt. Deze broer trouwt op 28 mei 1931 op 31-jarige leeftijd als landbouwer met de 23-jarige Geertruida Adriana Johanna Harthoorn. We vermelden dit hier omdat we op de website van 'Beeldbank Zeeland' een foto vinden van de School met den Bijbel te Wemeldinge, die in 1910 gemaakt zou zijn door J. Ruissen-Harthoorn. Omdat ze op dat moment nog maar een kleuter was, zal ze niet zelf de foto gemaakt hebben. Mogelijk had ze die foto wel in haar bezit en is deze later geschonken aan een archiefdienst.

Hoewel in het opstel van Arjaan niet de naam van zijn school wordt genoemd, is het vermoedelijk wel de school waarmee Arjaan zijn schoolreis maakte. Andere scholen zijn we in die periode niet tegen gekomen op Wemeldinge. Dezelfde foto stond ook afgebeeld bij het eerder genoemde artikel in 'de Spuije'.

Als beroep van vader Ruissen staat in de huwelijksakte uit 1931 'winkelier'. Het zou goed kunnen dat onze 'opstelschrijver' Arjaan vanuit die winkel zijn werk als parlevinker verrichtte. Het Kanaal door Zuid-Beveland was tot de opening van het Schelde-Rijnkanaal in 1975 een druk bevaren route.

Vanuit Wemeldinge en Hansweert waren veel winkeliers als parlevinker actief voor de bevoorrading van schepen.

Op een stralende zomerdag van donderdag 2 juli 1886 gaan zeventien scholieren van de Wemeldingse school lopend via de Baan (de huidige Wilhelminastraat), Achterweg en Zandweg naar het station Kapelle-Biezelingse. Een afstand van zo'n zeven kilometer. De onderwijzer was vermoedelijk Gillis Houtekamer. De namen van de kinderen worden allemaal door Arjaan in zijn opstel genoemd.

De groep trok onderweg veel bekijks. De jongens voorop die het tempo aangaven, waarmee de meisjes vaak moeite hadden om dit te volgen. Niet iedereen had goede schoenen. Het was nog de tijd dat veel kinderen op dorpen op klompen liepen. Opmerkelijk genoeg wordt daar geen melding van gemaakt. Wel staat er de zin "de schoenen van Trui Moerman waren te klein. Toen heeft ze de schoenen van Rika Dagevos aan gehad."

Arjaan beschrijft zijn eerste ervaring met een treinstation in Kapelle-Biezelingse. "t Eerst waar wij aankwamen was bij het Loket, daar was een rond glaasje, waar een schuifje onder was. Daar boven was nog een rond, waardoor de beambte kan zien wie er voor staat en daar achter stond de Chef. Er zijn ook verschillende kaartjes. Je zegt b.v. een enkele reis van Kapelle naar Goes. De Chef schuift het plankje vooruit en je legt er geld op, daarna haalt hij het weder in en neemt het geld er af, daarna legt hij er weder een kaartje op, en schuift het weer naar buiten."

Tijdens het wachten krijgen de kinderen een broodje. Arjaan noteert: "In de wagens zijn banken, ook zijn er in de eerste en tweede klas kussens, maar in de derde klas niet. In de trein is een noodrem, als je daar aan draait dan staat de trein dadelijk stil. Die dat doet moet boete betalen en hij wordt dadelijk de trein uitgezet."

De trein stopt in Goes en daarna in 's-Heer Arendskerke. Sommige dorpen hebben een station, maar "er staan ook soms wachthuisjes, waar de trein ophoudt, b.v. bij de Noord kraaiers." Bedoeld wordt de Noord-Kraayert, waar in 1905 het dorp Lewedorp werd gesticht.

De Sloedam is nog een echte 'dam' met een spoorlijn, links en rechts zie je het water, dat Zuid-Beveland met Walcheren verbindt. Het eerste bezoek is in Middelburg. De kinderen zagen 'grote witte bussen. Ze zijn in de Zeeuwse hoofdstad aangekomen waar het drukker is dan op Biezelingse.

De Wemeldingse scholieren gaan lopend over de brug van het Kanaal door Walcheren en zijn onder de indruk van de hoge huizen in de stad. Het is donderdag, en dus marktdag in Middelburg. Het stadhuis maakt indruk, met daaronder een slachterij. Het is nu bekend als expositieruimte 'De Vleeshal'.

Vanaf de Middelburgse markt gaan ze met de tram richting 'Soepburg'. Arjaan beschrijft het interieur van de tram uitvoerig. Ze komen in Vlissingen waar de rit door het stadscentrum gaat. Ze gingen langs een weg met weinig huizen en een watertoren naar de duinen. We herkennen hierin de Badhuisweg (nu Badhuisstraat).

De eindbestemming is de nog steeds bekende Leeuwentrap met bovenaan het Strandhotel, later was dat Badhotel, en nu is dit de omgeving van de Sardijntoren. Het zeewater kennen de kinderen uit Wemeldinge wel, maar ze kijken hun ogen uit naar het 'mondaine' strandleven. Uitvoerig wordt het beschreven.

Aan het eind van de dag ging ze voor de terugreis lopend naar het station in Vlissingen. Ze lopen over een straat met "allemaal steenen van die groote, want daar wordt veel over gereden". In de trein mochten ze in de eerste klas zitten, "overheerlijk, t waren allemaal roode kussens."

Foto 1: School met den Bijbel te Wemeldinge in 1910 gemaakt door J. Ruissen-Harthoorn.

Foto 2: De familie Ruissen in 1895. Arjaan is de derde van links, naast zijn vader.

Gepubliceerd 1 juni 2023

[Link Facebook](#)

MERISON, EEN BEDRIJF DAT BEGON IN GOES

Op 18 april 2023 verscheen er op de Facebookpagina Rondje Goes een foto van een speelgoedauto met een bedrijfsnaam uit Goes. Het is een model van Lions Toys uit Nederland met de bedrijfsnaam van Merison uit Goes. Daar kwamen reacties op over de geschiedenis van dit bedrijf.

Peter Frijhoff geeft een overzicht van het bedrijf van de oprichting in Goes. Hubrecht Merison begint in 1896 een ijzerwazaak in de Witte Paardstraat in Goes. Hij kocht in november van hetzelfde jaar het pand Lange Vorststraat C130 te Goes, in 1920 omgenummerd naar 37.

Wanneer Hubrecht Merison in 1929 overlijdt, zetten zijn vrouw Jannetje de Puijt en drie zoons de zaak voort. Eind 1949 wordt aan de Lange Vorststraat 50 de kachel- en haardenshowroom geopend, waar in 1952 later ook de gereedschap- en klein-ijzerwarenhandel wordt ondergebracht.

Afgaand op de talloze advertenties verkoopt Merison nagenoeg alles waar ijzer in- of aan zit. In de jaren '50 huurt Merison een nieuwe hal van de gemeente Goes aan de Edisonstraat 3, dat in 1960 wordt gekocht. Merison opende na de oorlog een showroom in Rotterdam, en daarna nog diverse vestigingen door heel Nederland, en legde zich op den duur steeds meer toe op groothandel.

Ruimtegebrek, een bod op de Goese panden en de behoefte aan meer centrale vestiging deden Merison in 1978 besluiten de vestigingen in Goes en Veghel op te heffen en naar Etten-Leur te verhuizen. Hoofdkantoor met directie, inkoop en hoofdadministratie bleven in Goes.

In december van dat jaar werden de voorraden per goederentrein vanuit Goes en Veghel naar Etten-Leur overgebracht. Het bedrijf werd in 2005 overgenomen door de Ierse ondernemer Michael Moore die al enige jaren lid was van de Raad van Commissarissen, heet tegenwoordig Merison Retail bv en heeft vestigingen in o.a. Amsterdam-Duivendrecht, Australië, Hongkong en UK.

Ad Fraanje komt nog met wat aanvullende informatie. In de Korte Vorststraat had Merison hoge pakhuizen links en rechts. Zijn opa (meubelhandel en stoffeerderij Fa. A. Fraanje & Zn.) liet het achterste hoge pakhuis rechts bouwen rond 1925. De bouwtekeningen van Merison pakhuizen heeft hij nog in zijn bezit.

Marco Visser van de bekende speelgoedwinkel in Goes, die vele jaren op de hoek Lange Kerkstraat / Grote Markt heeft gezeten deelt nog wat herinneringen. "Mijn opa reed meerdere keren per week, ja soms bijna dagelijks, naar het magazijn van Merison langs het spoor. Ik mocht dan mee en als mijn opa de huishoudelijke artikelen had ingeladen dan bleef hij vaak nog even wachten tot er een trein langs kwam want dat vond ik leuk."

Op een dag werd hij bij de verkoper geroepen en kreeg hij een fraaie speelgoed auto, zoals bij het artikel van Rondje Goes was afgebeeld. Hij was er erg blij mee en heeft er jaren zijn eigen transport bedrijf mee gehad onder de bank in de woonkamer. Hij heeft deze nog steeds alleen zonder plastic huid en vrijwel zonder verf.

Jeanette Tierrie meldt dat het een 'Groothandel in Huishoudelijke artikelen en Witgoed' was. Haar vader heeft daar de laatste jaren van zijn werkzame leven de voorraden bijgehouden. Dat ging in die tijd nog met de hand. Na het bereiken van de AOW-leeftijd heeft hij zelfs nog twee jaar doorgewerkt tot dat het bedrijf in 1978 uit Goes vertrok naar Veghel.

Hans Bolink weet nog dat het opslagmagazijn van Merison inderdaad aan de Marconistraat, naast garage Adria stond. Vanaf de Marconistraat gezien hadden beide gebouwen "ronde" daken. Dit is nog te zien aan het gebouw van de Jumbo, hetgeen vroeger garage Adria was. Merison zat nog voor de Braillestraat. Hij woonde in de Bankertstraat. Een buurman en vader van een vriendje, werkte bij Merison en kwam af en toe wel eens even thuis met een speelgoed-vrachtauto.

Foto: Van de website van Merison, en toont waarschijnlijk Hubrecht Merison met zijn drie zoons die de zaak voortzetten, in de Lange Vorststraat. De foto zal dan zijn gemaakt tussen 1919 en 1929.

Gepubliceerd 9 juni 2023

[Link Facebook](#)

EEN BED VIOLEN

Domineezoon Fré Metselaar zat in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw op de protestants christelijke lagere school in de Nieuwstraat te Goes. Inmiddels woont hij al jaren in Frankrijk maar deelt nog vaak zijn herinneringen over zijn jeugd jaren in Goes.

Om 12 uur ging de school uit voor de middagpauze, die tot 14 uur duurde. Iedereen naar huis voor het "warme eten": meestal 2 gangen. Of soep vooraf en dan een bord aardappelen, groente en vooral in ons grote gezin een net zichtbaar stukje vlees, waarna een bord door onze moeder of haar hulp gekookte pap. Met die pap ging het bij het aanmengen van de maïzena nogal eens mis, waardoor, o, die klontjes....

We praten eind jaren veertig, begin jaren vijftig. Wonend in het plaatsje Goes, toen nog met zo'n 12.000 inwoners, misschien een paar meer. Onze klasgenootjes aten om 12 uur, Maar bij ons begon het door tegenslagen in de keuken later, zo rond kwart voor een.

Tegen kwart over een begon de voor mij gevreesde dagelijkse ceremonie van gebed en zang, volgens aanwijzingen van de scheurkalender. Een kalender van 365 blaadjes, in een niet schrikkeljaar. Op de voorzijde van zo'n blaadje stond welk bijbelgedeelte er door mijn Vader (ik schrijf het voor de sfeer met een hoofdletter) moest worden voorgelezen.

Ondertussen zat ik te draaien op mijn stoel, want de eerste schoolvriendjes hadden zich, inmiddels uitgegeten, voor het raam opgesteld "kom je al?" Nee, ik had nog heel wat te ondergaan, zoals genoemde bijbellezing, vervolgens de uitleg ervan, opgelezen van de voorzijde van het kalenderblaadje. Daarna werd de anekdote die op de achterzijde van het kalenderblaadje stond, gelezen, dikwijls een verhaal uit de praktijk van een dominee, of een belevenis met een moraal van Albert Schweitzer of een andere bekende persoon. Het gebonk op de ramen nam ondertussen in volume toe. Soms volgde er een woedeaanval van mijn vader, waarop de vriendjes wegstoven.

Maar meestal bleven ze, want de voorstelling was nog niet afgelopen: er volgde een gebed, ontsproten aan de fantasie van Vader. Wij kindertjes begluurden elkaar ondertussen door onze oogharen en gebaarden naar de vriendjes.

Na het amen zei dan een van de zusjes: mamma ze staken hun tong naar me uit. Dat diende, terwijl de klok verder tikte, eerst uitgepraat te worden. Tot slot ontsteeg mijn Moeder haar zetel en zette zich achter het Lindholm harmonium, teneinde het op het kalenderblaadje genoemde lied te begeleiden. Het ging dikwijls over beproevingen, lijden en smeken.

En dan eindelijk, ja ik vloog altijd naar buiten, wat een vrijheid opeens! Met een beetje geluk restte ons nog 15 minuten speeltijd. En dat elke dag. Dit was dan mijn bed met violen....

Foto 1: Een klassiefoto van de Beatrixschool te Goes met Fré Metselaar op de achterste rij. Onderwijzeres is Sjaantje Verheule, haar vader had de bekende kantoorboekhandel en drukkerij Verheule in de Papegaaistraat te Goes.

Foto 2: Mevrouw Metselaar met haar kinderen in 1949 in hun tuin aan de Westsingel te Goes met op de achtergrond de Beatrixschool in de Nieuwstraat te Goes.